Карарий, юккъерий аттестаци кхочушъяран мах хадоран фонд
М.Р.Овхадовн, Р.А.Абдулкадыровн программи т1ехь

Талламан диктант №1 грамматически т1едилларца «6-чу классехь 1амийнарг карладаккхар. Къамелан дакъош» темина.

Хьуьнан дахар

Сарахь оха тхешан т1оьрмигаш кечдира. Оха цу чу г1утакхаш а, аптечка а, кедаш а, 1айгаш а дехкира. Са ма-хилли тхо новкъа девлира.

Новкъахь Салас ког хадийра.Тхан санитара, цунна йод а хьаькхна, д1абихкира иза. Сала т1аккха д1авеара.

Оха сада1а билгалъяьккхинчу меттигана т1екхача барх1 километр йисинера. Новкъахь тхо уьшалшна т1е 1иттаделира. Амма тхан разведчикашна дика некъ карийра. Т1аккха тхо оцу новкъа д1адахара.

Т1аьххьара сада1а севцира тхо боккха 1ам болчохь. Ц1еххьана тхуна хезира бер доьлхуш. Тхо девдда цига дахара. Жима ши йо1 тилаелла хиллера. Оха и шиъ новкъа яьккхира.

Грамматически т1едиллар:

1. Хьалхарчу предложенина синтаксически къастам бе.
2. 1-чу предложенехь билгалдаха шайна девза къамелан дакъош .

Талламан диктант №2 грамматически т1едилларца «Хандош» темина

Ши накъост

Ши накъост хьуьна юккъехула д1авоьдуш , царна акха ча т1е1оттаелира. Цхьаъ ведда дитта т1е велира, важа ша волччу новкъахь висира. Кхин дан х1ума а ца хилла, иза лаьтта охьавуьйжира, ша велла моттийта.

Ча т1е а яхана, цунах хьожа яккха юьйлира: стага са ца до1ура. Цуьнан юьхьах хьожа а яьхна, иза велла моьттуш, ча д1аяхара. Мацца а, ча д1аяхна, хан яьлча, важа дечигана т1ера охьа а воьссина, велавелира:

- И х1ун дара, - бохура цо,- хьуна лере а еана чано аьлларг?

- Чано соьга бохура, кхерам болчу меттехь накъост д1а а тосуш, довдуш долу адамаш- вон адамаш ду.

Грамматически т1едиллар:

1. Хьалхарчу предложенина синтаксически къастам бе.
2. Схьаязде 1 –чу абзаца юкъара хандешнаш, билгалбаккха саттам.

Талламан диктант №3 грамматически т1едилларца «Причасти» темина

Дарц хьокху 1а

Д1аяхара йовха аьхке, д1аелира дашо гуьйре, охьадеара ло-схьакхечира дарц хьокху шийла 1а.

Схьахьекха дуьйладелира шийла мехаш. Дерзина лаьтташ дара хьуьнхара дитташ, 1аьнан к1айчу бедаре хьоьжуш. Багий, базий кхин а ч1ог1а сенделлера.

Дукхазза а ло даккхийра долалора, ткъа адамаш 1аьнах сакъералуш, самадуьйлура: 1аьнан цхьа шатайпа, ц1ена серло хуьлура корех чукхетий. Дуьххьарлерачу лай т1ехула таллархой талла бахара. Дийнахь сарралц хезаш дара хьуьнхахь летачу лартоллучу ж1аьлин аз.

Таллархо ву хьуьнан йистехь к1елхиина 1аш. Уьйриг санна керчаш, некъахула схьайог1уш ю пхьагал. Таллархочо шок тоьхча, пхьагало, саца а сецна, шина кога т1е а хиъна, лергаш а доьг1на, - ладуьйг1ира: «Гена дуй техьа ж1аьлеш?»

Грамматически т1едиллар:

1.Шолг1ачу предложенина бе синтаксически къастам.

2. Схьаязъе текста юкъара причастеш, билгалъяккха хан.

Талламан диктант №4 грамматически т1едилларца «7-чу классехь 1амийнарг карладаккхар.Къамелан дакъош» темина

Б1аьсте

Б1аьсте ца йолуш дикка хьееллера. Т1аьххьарчу к1ирнашкахь екхна , г1орийна, шийла лаьтташ яра. Дийнахь малх кхетча, ешара, буьйсанна шело ворх1 градусе кхочура, некъ боьхна, ворданашца лелара.ц1еххьана , бовха мох а баьлла, мархаш йолаелира, кхаа дийнахь мела дог1а дилхира. Т1аккха, мох а тийна, дуькъа дохк деара.

Сарахь кхоларш д1аевлира, д1аяхара мархаш.1уьйранна кхеттачу малхо чехка башийра буткъа ша. Баьццара бос белира, можа заза даьллачу дитташ т1ехь хьийза дуьйлира накхармозий. Д1алаьхкинчохь 1оьхура бежанаш, ловза девлира гома когаш долу 1ахарий, новкъахула ловзуш уьдура бераш.

Т1еeара бакъйолу б1аьсте.

Грамматически т1едиллар:

1. Хьалхарчу предложенина бе синтаксически къастам.
2. 1-чу предложенехь билгалдаха шайна девза къамелан дакъош.

V-XI классийн дсшархойн диктантийн мах хадорехь хьехархочо куьйгалла оьцу кху некъех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а гIалаташ къаьст-къаьстина лору, оценка юкъара юьллу.
2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхьа а орфографически гIалат дацахь я цхьаннал сов пунктуационни гIалат ца хилахь.
3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, щиннал сов пунктуационни а гIалат ца хилахь (я шиъ орфографически, кхоъ пунктуационни гIалат хилахь).
4. **«3» дуьллу,** ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а гIалат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни гIалаташ хилахь).
5. **«2»** дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я бархIаннал сов орфографически а, ворхIаннал сов пунктуационни а) гIалаташ ца хилахь.

Дешархочун балха тIехь гIалат лара деза, орфографически а, пунктуационни а, муьлхха а бакъо талхош, диктант язъяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь Iамийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цаяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхьана баллана лаг1йо, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я Iамийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакъонаш талхош долу гIалаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязъяр, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащиний, сказуеминий юккъехь тире йиллар-цайиллар ца Iамадо. Уьш VI а, VII а, VIII а классийн программехь ю).
2. Тилкхаздаьлла гIалат (описка) лору, масала, белхало хила дезачохь белхано яздинехь, Iуьйре хила дезачохь Iуьйле яздинехь.
3. Нохчийн маттахь зевне мукъаза й (йот) яздар, масала: йоза хила дезачохь еза яздахь, йогIу (егIу), юьртахь (йуьртахь), юьгу (йуьгу) яздахь.
4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала: исс - иссалгIа-уьссалгIа, итт - итталгIа - уьтталгIа.
5. Къовсамечу мсттигашкахь чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса- яздар, гIодар - гIо дар, и. дI. кх.
6. Дешнашкахь дифтонгаш язъяр: къега- къиэга, терса- тиэрса, оза-уоза, еха - йиэха, и. дI. кх. а.
7. ЦIердешнийн къовсаме яздар: стогалла- стагалла, мох – мохан-механ - махан, морха, и. дI. кх. а.

Дешархоша далийтинчу гIалаташна юкъара даккхий а, кегий а гIалаташ къасто деза.

Даккхий гIалаташ лору:

1. Хьалхенца Iамийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически, пунктуационни бакъонаш талхош долу гIалаташ:
2. Мукъазчу элпашна юккъе яздеш долу къасторан хьаьркаш, масала: хIаллакьхилла, меттахъхьайра.
3. Дешхьалхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.

4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (оху -охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана).

5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: бохура я бахара, моьттура я моттара.

6. Кху кенара цIердешнийн яздар: дечиган я дечган, эчиган я аьчган.

7. ЦIердешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйина тIеэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: гIуллакх я гIулкх, гIиллакх я гIилкх.

Дсшархочун балха тIехь цхьамогIа (кхоъ я цул сов) цхьана бакъонна нислуш гIалаташ хилахь, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехь, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехь.

Комплексни талламан белхашкахь, диктантах а, т1едилларех а (фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттачу, ши оценка юьллу-х1ора балхана шен-шен.

Т1едилларийн мах хадорехь куьйгалла оьцу кху некъех:

«5» дуьллу, массо а т1едиллар нийса кхочушдинехь;

«4» дуьллу, т1едилларийн ¾ дакъа нийса динехь;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехь;

«2» дуьллу, болх эханал к1езиг бинехь.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а г1алаташ, т1едиллар кхочушдарехь дина долу, диктантан мах хадош лору.